

RUTA MARIA BENEYTO

Rutes Literàries València (RLV)

Punts de la Ruta Maria Beneyto

1. **Plaça Maria Beneyto** – “Ciudad”
2. **Carrer Marqués de Caro. Cinema Museu** –*El riu ve crescut* (fragment)
3. **Carrer Moret, 12** – “Un dels motius”
4. **Alberedetes dels Serrans – Bust de Pepino Benlliure** – "Niños de las Alameditas de Serranos"
5. **Carrer de la Batlia, 1** – “Calle de la Bailía, número uno”
6. **Jardins de la Generalitat. Refugi antiaeri** –“Ciutat bombardejada”
7. **Palau de la Generalitat** – “Criatura múltiple”
8. **Carrer Governador Vell, 9** – “Barri antic”
9. **Carrer de la Pau, 42** – *La dona forta* (fragment)
10. **Carrer de la Pau, 48 (antic Cafè Lara)** – “L’engany”
11. **Carrer de Pere III el Gran, 32** – “A València”
12. **Carrer Císcar, 66** – “La calle en que vivo”

1. Plaça Maria Beneyto

La plaça i la Biblioteca Municipal Maria Beneyto, dedicades a l'autora el 1997 i el 1998, respectivament, simbolitzen el reconeixement a una vida sencera lligada a València. La ruta comença amb el poema "Ciudad", de *Poemas de la ciudad* (1956), un retrat existencial i simbòlic del món urbà.

CIUDAD

Una ciudad es esto que pisamos ahora
con los pies que nos dieron para las tierras desnudas.
Un campo muerto y hondo, una playa asfixiada.
(La patria de hierbas resucita en la noche
y los peces golpean las arenas sedientas.)

Es también una roca levantando su brazo,
una sed junto a un río, una herida del monte
o un hambre que se alarga en olfato de caza.
(¡Qué negra pesadilla, los bisontes nocturnos
en las ciegas manadas, embistiendo al recuerdo!)

Una ciudad es siempre cementerio remoto,
estadística fría, maquinaria vibrante.
Una lenta tristeza que el neón ilumina
para que así la lluvia nos encuentre propicios
y extraiga de las sombras criaturas de asfalto...

Sin embargo, más cerca, más candente, la vida.
(Al nombrarla se agotan mis palabras flotantes.)
La humana vida nuestra. El calor más oscuro.
¡Tantas casas cerradas y silencios ardientes!
¡Tanta música viva y caminos dispersos...!

Una ciudad es esto donde tú y yo vivimos
entre duros contrastes de opulencia, miseria,
semáforos y ruedas (nosotros los peatones
en su empuje masivo) y un conjunto de seres
extraños entre sí, y a veces solidarios.

186 paraules

2. Cinema Museu

(façana conservada al carrer Marquès de Caro, 7)

La façana conservada del Cinema Museu evoca un dels grans espais d'evasió popular de la postguerra. A *El río viene crecido* (1966), Beneyto retrata el cinema com a refugi setmanal de les classes humils: cues, bancs de fusta, xiquets cridaners i la màgia de la pantalla, que per unes hores permetia fugir de la duresa quotidiana.

Au! Prou d'eixe color! Al cine...

—Bé, bé, ja vaig. Anem a eixe del carrer de l'Hort dels Soguers, no?

—Sí, sí. Al Museo, com sempre. És el que tenim més a prop.

(...)

Això de l'interior, en entrada general, era la fi del món. No hi havia butaques, sinó uns llargs bancs fets de llistons, amb el respatler del mateix material dur. Xiquets, jóvens, xiques mudades, mares de família amb la seua prole, tots cridaven, lluitaven a matar per la possessió dels llistons, un parell de pams aproximadament per cada parell de cames. N'hi havia baralles:

—Que el lloc el tenia ja el xiquet i vosté li ha pegat un espentó. Ho he vist molt bé. I alce's vosté o se les haurà amb mi.

Crits:

—Mare, que estic ací...!

—Pepita, Nievetes... Veniu ací!

Tot açò se succeïa entre aquella densa humanitat allí amuntonada. I riures. Coquetejos de les xiques amb els bandarres que els anaven darrere com la mosca a la mel, quan pretenien aüixar-los. Brofegades. Pipí dels xiquets més innocents. Corfes de cacau davant dels bancs. Calor. Estretors...

181 paraules

3. Carrer Moret, 12. Casa natal

En este carreró estret i humil, que dona a Blanqueries i al riu, va nèixer Maria Beneyto. El poema "Un dels motius", de *Ratilles a l'aire* (1956), transforma els records d'infantesa en un crit d'esperança i d'arrelament, on la ferida es converteix en amor per la ciutat. Presentem una selecció dels seus versos, seguint la tria que Eva Dénia va adaptar per a la seua musicació.

UN DELS MOTIUS

El carrer on vaig nèixer, és estret per al vent,
per al sol i la lluna, per al pas de la gent.

Els balcons allí tenen tot l'any la roba estesa,
i molt prop, invisible, la meua greu tendresa.

En un forat fosquíssim d'aquell carrer sens llum,
la claror posa un raig per a fer-me besllum.

(...)

Els records són gris-cendra. La paret, els gemecs,
i els meus germans, niuada, amb els feréstecs becs.

(...)

Vinc d'una raça vella que tot s'ho troba fet.
(La vida agonitzava en el carrer estret.)

(...)

Jo somiava arbres, soterrant l'alegria.
Dins mi, la sang de l'horta en la ciutat glatia.

Em pressentia dona tota silvestre encís,
tota de llum i terra, branca del paradís.

(...)

Jo clamava, cridava el sol pur, violent.
(Sols la pluja, sols l'ombra, junt al somni calent.)

(...)

Cresquí estrangera i pobra dins mi, feta record
d'aires i boscs fosquíssims, enfonsats al meu nord.

(...)

(Tot allò, amics de l'ombra –ara ho dic sense por–,
allò que sotterrava sots les coves del cor,

tot allò que em feria, esgarrant la infantesa,
que em matava la flama de pregona tendresa,

és ara l'amor vívid que tinc per la ciutat,
al carrer on vaig nèixer, fortament arrelat.)

200 paraules

4. Alberedetes dels Serrans – Bust de Pepino Benlliure

Els jardins de les alberedetes dels Serrans, amb el bust de Pepino Benlliure i el record de l'antic estany, són un espai clau en la memòria d'infantesa de l'autora. En les seues obres memorialístiques apareixen com a lloc de passeig, jocs i llegendes familiars. El poema "Niños de las Alameditas de Serranos", de *Día del espectador* (2002), recrea un instant íntim entre dos xiquets, que s'atrauen amb les mirades, conscients que les seues vides mai no es creuaran.

NIÑOS DE LAS ALAMEDITAS DE SERRANOS

I
Con ropas colegiales alborotadas, surgen,
se acercan a la hora azul del río.

(...)

La niña –ojos de verdín al viento–
dejó el árbol. En él su mano impresa,
y regresó a sí misma,
recobrando misterios
de identidad difusa,
aquello suyo más verdad perdida.

El niño, algo mayor, que conocía
lo que la soledad era de amarga tierra,
lanzaba carabelas de pan roto al lago
de peces de colores, y sabía
que el bronce aquel dormido
de Pepino Benlliure, despertaba
si lo mirabas fijo y en silencio
ciertos días de lluvia.
Contemplaba a la niña. Estaba solo.
Por eso la tristeza le acercaba
su fraternal fantasma. Y era suya.
Se miraron. Temían al silencio.

(...)

La niña se escondía en sus adentros
para entender aquel adiós sin nombre
que instalaba su urgente queja en ella.
Interrumpían la mirada: "Vamos".
Un contacto de eléctrica inocencia
casi una anunciación mínima, rota.
Lágrimas subterráneas
en la niña que arrastran y se aleja
no queriéndose ir, y el compañero
en tristeza infantil de una mañana.

171 paraules

5. Carrer de la Batlia, 1

Durant la Guerra Civil, la família Beneyto va viure en Estacasa amb vistes a la plaça de la Mare de Déu, un habitatge requisat que els generava incomoditat moral i un fort sentiment de provisionalitat. El poema "Calle de la Bailía, número uno", d'*El mar, desde la playa* (1999), recorda aquell entresòl: la guerra, la por, la fam i la sensació d'una vida interrompuda.

CALLE DE LA BAILÍA, NÚMERO UNO

1

Era la casa. La calle. El número.
Entresuelo. Cerca de la acera.
Avell, que era un gato enorme
de color avellana, se fue antes
que ellos, que nosotros.
Era la casa. Y alguien que escribía
-muchachita aprendiz de mujer,
mujer que regresaba y no sabía apenas
de qué vuelo venía- mensajera,
amanuense,
hablándose en silencio a la distancia.

7

La noticia tardó en llegar. Un día
la palabra se hizo
noche cerrada: desaparecido.
La niña se marchó. Todos se fueron.
Y allí queda la casa
que he visto ayer
y guarda aún la vida
interrumpida, la amputación,
el embrión del futuro
inabarcable, incrustado en paredes
que persisten.
La casa. El entresuelo
tan cercano a la acera,
que la calle, poniéndose a menudo
de puntillas, ¿recordáis?,
muchas veces
subía a visitarnos.

131 paraules

6. Jardins de la Generalitat – Refugi antiaeri

En els jardins que hi ha entre el Palau de la Generalitat i la plaça de la Mare de Déu s'amaga un passat imperceptible: durant la Guerra Civil s'hi va construir un refugi antiaeri per protegir la població dels bombardejos. Des de casa seua, al davant, Maria sentia les sirenes i havia de decidir si baixava o no al refugi. El poema "Ciutat bombardejada", de *Després de soterrada la tendresa* (1993), converteix l'experiència viscuda en un clam col·lectiu.

CIUTAT BOMBARDEJADA

Es trencava la pau blanca dels núvols.
L'alta mort ens plovia vers la vida,
i la infantesa es feia un crit de pedra,
una negror petita.

Sols era cert que el cel, dalt del miracle
d'altre jorn ben rebut, d'altra esperança,
anava fent-se un foc pel món on érem
la novella niuada.

Sols era cert que no arribava l'àngel
que ens pogués dir les lletres de la joia.
(Pensàvem àngels morts, sota la flama
la socarrada ploma.)

La ciutat a l'entorn. I el cel a terra
a trons inconeguts tot ell desfent-se.
(On les coques amb mel? On la tendresa?
On el Déu del pessebre?)

Cridàvem sota els llamps amb veu d'espurna.
Trencat el sostre, Déu potser guaitava:
Sols va respondre a enderrocs de pedra
per l'absència més blava.

Era el clam infinit. La nostra terra,
ferida al cor, ens deia sens paraules
petits noms de la sang que s'enfugia.
La terra, dessagnant-se...

Ai la infantesa closa a la tenebra,
com va deixar amb foc les seues fites!
Des d'un ressò vermell sota la cendra,
els pànics ofegats encara criden.

181 paraules

7. Palau de la Generalitat

En este palau, seu de la Diputació de València, Maria Beneyto rebé el Premi València de Poesia de 1953 per Criatura múltiple i el de Narrativa de 1959 per El río viene crecido. El poema “Criatura múltiple” és una autodefinitió directa: una veu femenina plural, feta de moltes dones i moltes tristeses silenciades, que es debat entre el clam i el silenci.

CRIATURA MÚLTIPLE

Ni siquiera yo sé por qué me vive
la vida, este aluvión de torpes luces
en criaturas reunidas, aguas
que vienen a mezclarse al caudal mío...

¡Soy yo tantas mujeres en mí misma!
¡Están viviendo en mí tantas promesas,
tantas desolaciones y amarguras,
tanta verdad que no me pertenece!

Tengo la vida demasiado ciega
con recuerdos –¿de dónde? – que me agobian,
con nostalgias profundas –¿de qué cimas?–
¡Y mi voz, viene a veces tan lejos!

¿Qué estéril hembra honda me recorre
esta heredad vital que soy, gritando?
¿Qué mujer oscurísima y humilde
dispone en mí este sol para el consuelo?

¿Qué caminante altísima se cansa
de poblarse en la luz hacia la sombra
y se acoge al origen, a mi orilla,
junto a los dulces animales vivos?

¿Vengo de raza de mujeres tristes,
con todas las tristezas silenciadas,
o que callaron el susurro exacto
del amor, y me empujan a decirlo?

¿Quién me ha ordenado ineludiblemente
hablar con voz ajena a mi silencio,
presintiendo, crecida, o recordando,
existiendo a la vez de tantos modos?

Yo, múltiple, plural, amigos míos,
no soy nada. Soy todo. Soy aquélla
que se quejaba a Dios de no ser río
y ser mar, ser clamor y no palabra,
ser laberinto y no sencilla ruta,
ser colmena y no ser única abeja...

217 paraules

8. Carrer Governador Vell, 9

Al carrer del Governador Vell, on es van conèixer els seus pares, es concentra una part de la memòria familiar de Beneyto, en plena Xerea. El poema "Barri antic", del llibre *Altra veu* (1952), retrata la ciutat vella com un espai on les pedres guarden l'ànima de València.

BARRI ANTIC

Caminal de campanes esteses
en els vespres més pàl·lids
i aqueixos matins purs en què la nimfa Eco
juga a jugar a espill en els cantons...

Alguna au només, i la meua ombra blanca
perdent-se en un insomni que no sap saber-se,
perquè ací sols és on jo m'encontre
amb la vella meitat del meu ésser
que és dispers i no té ni principi.
El meu pas potser no és pas encara
ací, on l'asfalt gris no s'acosta,
ni el rellotge present té res a fer
en pedres fetes al trepig de l'ànima.
Que en les pedres aquestes s'organitza
una meravellosa mesura de les hores
dins d'un temps amagat per racons d'ombra.

Al glatit del gran cor de la ciutat
arriba el barri en l'últim, darrer límit,
però roman dempeus, i viu alerta
pera salvar-se, famolenc de músiques
i benvolguts fantasmes vius, que encara
puguen donar-li -i donar-nos- vida...

(Allí, junt al palau del fanal rovellat
d'on la mort s'endugué tota esperança,
allí viu el silenci.)

166 paraules

9. Carrer de la Pau, 42

Residència de Senyorettes

En este edifici s'instal·là durant la guerra la Residència de Senyorettes i la Casa de la Cultura, símbols d'educació i emancipació femenina. A *La dona forta* (1967), Beneyto imagina un Fèmina Club on es reuneixen dones de biografies diverses, travessades per frustracions, decepcions matrimonials i desig de llibertat.

«... ací ens quedem nosaltres lluitant, barallant per a fer del Club el que totes volíem que fora. El Club! (...) Aquest nucli informe d'on sempre va faltar el prototip millor de l'espècie, la dona feliç. (...) Ací venien, i continuen venint, les que callaven les seues decepcions matrimonials, trencadisses en el més profund del seu ser. Les que suportaven amors intranscendents per no caure en el buit i es quedaven més buides encara després de la crua experiència».

«El cas és que va deixar el Club per a casar-se —ella era pensionista— i... ja no es va saber més d'ella! Les dones agres eren uns éssers tristos. Les coneixes tan bé com jo, i per això renuncie a descriure-te-les. En canvi, les dolces eren dones suaus, conciliadores, i a penes susceptibles. En diversos matisos, unes beneïdes del cel que, al no haver tingut fills, estenien una maternitat latent i commovedora sobre totes les coses...».

155 paraules

10. Carrer de la Pau, 48 (abans 46). Antic Cafè Lara

Al pis superior d'este edifici hi havia el Cafè Lara. L'any 1956 Joan Fuster es reuní amb Maria Beneyto per fer-li una entrevista per al diari Solidaridad Nacional, amb motiu del premi Ciutat de Barcelona per *Ratlles a l'aire* (1956). Ací escoltarem el poema "L'engany", del mateix llibre, on la poeta subverteix la figura bíblica de la "dona forta" per mostrar una subjectivitat femenina vulnerable, conscient del paper social que li imposen.

L'ENGANY

Jo sóc la dona forta de la Santa Escriptura.
(Mai no hi hagué més feble, més humil criatura).
Mai no hi hagué un silenci més compacte que el meu
tancant els camins vívids a més crescuda veu.
Els em motegen freda, i serena, i valenta.
I estic plena de pànic i de tristor calenta.
Els són sens rels pregones, i sens força i sens pau.
Els són el covard sempre, el dolent, o l' esclau.
Els són els vents aqueixos que ajuden tota flama,
ells folls, els gots de l'ombra, la veu tensa que clama.
I jo no sé quin núvol equivocat i estrany
posa en mi l' aigua aquesta, de font que no em pertany.
Però mai no vaig dir-los: "Companys, també sóc terra.
De flama sóc i d'aigua, d'elements sempre en guerra... "
No els diguí la por meua a la nit, a la mort.
Prop de mi, no sabia que estic morint-me, el fort...
No és l'estil meu, sabeu-ho, lluir per la ferida
la vida.

169 paraules

11. Carrer de Pere III el Gran, 32

Casa de Miquel Adlert – Tertúlia de l'Editorial Torre

Ací es trobava la casa de Miquel Adlert, que acollí, als anys quaranta, la tertúlia que donaria lloc al Grup Torre i a una editorial clau per a la literatura valenciana de postguerra. En este context, Maria Beneyto inicià la seua trajectòria en valencià. El poema "A València", d'*Altra veu* (1952), és una poderosa declaració d'amor a la ciutat.

A VALÈNCIA

Jo estic lligada en mans i estic lligada en braços
per a dir-te veus agudes i altes
com intensos clarins.
El que hi ha en tu de maternal-feréstec,
sap ja com van buscant les branques meues
el teu alé solar,
aqueix alé que em puja per tu,
tornat en els meus ulls
a l'origen que viu a les teues fondàries.
Pàtria seria escàs i pobre dir-te,
perquè m'ets —essencial i completa— molt més.
Pàtria és paraula, és frase i no glatit,
és sols marca imposada i no música fosca,
aquesta que em diu com jo soc arbre teu
arrelat al silenci
en sa muda i millor forma d'amor.

(...)

València de la meua llum,
València unida dolçament als mots que no existeixen,
per tal que el meu callar siga absolut
i el córrer de la sang meua
només lligue així el nostre llaç a la tendresa!

(...)

I quan jo dic sense parlar: València,
el ressonar triomfal d'un chor inextingit
nodreix la meua veu amb veus pregones
que eleven llurs clamors per les arrels de l'ànima.

176 paraules

12. Carrer Císcar, 66

La casa de Maria Beneyto

Al final del carrer Císcar, prop de l'antic llit del Túria, Maria Beneyto va viure des de 1962 fins a la seua mort. Este pis fou el seu refugi discret i el centre de la seua activitat creativa, l'"illa" des d'on escrivia enmig del soroll de la ciutat. El poema "La calle en que vivo", de *La calle de los pájaros inquietos* (2001), condensa la seua mirada final: la ciutat queda, ella se'n va.

LA CALLE EN QUE VIVO

La calle mía
me tiene a mí,
que en ella intento
sobrevivir.

(Pájaro urbano,
canto tenaz,
pongo en tus alas
mi libertad).

Calle que vela
mi anochecer
ella se queda
y yo me iré.

34 paraules